

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/344321103>

ÇİN KENDİ HALKINI "DANG'AN" MODELİ VE DİĞER HALKLARI "BİR KUŞAK BİR YOL" PROJESİ İLE NEREYE GÖTÜRÜYOR?

Conference Paper · March 2019

CITATIONS

0

READS

9

1 author:

Mehmet Güneş

Ufuk Üniversitesi

49 PUBLICATIONS 17 CITATIONS

SEE PROFILE

ÇİN KENDİ HALKINI “DANG'AN” MODELİ VE DİĞER HALKLARI “BİR KUŞAK BİR YOL” PROJESİ İLE NEREYE GÖTÜRÜYOR?

Mehmet GÜNEŞ

Doçent Doktor, Ufuk Üniversitesi, mehmet.gunes@ufuk.edu.tr

ÖZET

Doğu Türkistan'daki Uygur Türkleri dahil kendi halkına karşı baskıcı yönetim uygulayan Çin devleti, onlarca yıl boyunca, şehirlerde yaşayan milyonlarca insanın iş ve okuldaki performansları hakkında bilgi toplayarak bunları “dang'an” adı verilen dosyalara kaydetmiştir. Kişilerin fiziksel özellikleri, okuduğu kitaplar, politik görüşleri, eğitim bilgileri, sosyal ve kültürel ilgi ve üyelikleri dahil olmak üzere tüm bilgilerine hâkim olan hükümet, bu şekilde işe başvuran, eğitim almak isteyen, hatta seyahat etmek için tren bileti almak ve iş kurmak isteyenleri dahi derecelendirerek halkını “sosyal kredi” notu adı altında sosyal sınıflara ayırmış, toplam 1.4 milyar insanını izlemek üzere ülkeye yaklaşık 600 milyon kamera yerleştirmiştir.

Ülkesi içerisinde eğitim, ekonomi ve ticareti devlete ve ideolojiye her şartta bağlı vatandaş perspektifi üzerinden kuran Çin devleti, aynı zamanda uluslararası ekonomiyi kökünden değiştirebilecek bir proje olarak 70'e yakın devleti içine alan, en az 3 trilyon dolarlık bütçeye sahip ve kapsadığı ülkeleri altyapı yatırımları ile kendisine bağlayan dünyanın en önemli ticari hamlesi olarak “Bir Kuşak Bir Yol” projesini hayata geçirmektedir. Bu çalışmada Çin'in kendi ülkesinde ticaretin ve ekonomik faaliyetlerin serbestliğine karşı dururken nasıl oluyor da uluslararası serbest ticaretin öncüsü olarak proje geliştirebildiği ve Çin'in kendi halkına vadettikleri ile projeye katmak istediği ülkelere neler vaat ettiği karşılaştırmalı olarak açıklanmakta ve ticaretin serbestliği ile ticaretin tek taraflı tutsaklığının nelere yol açabileceğinin altı çizilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çin, Dang'an, Bir Kuşak Bir Yol

WHERE DOES CHINA TAKE AWAY OWN PEOPLE WITH THE MODEL OF “DANG'AN” AND OTHER PEOPLE WITH THE PROJECT OF “ONE BELT ONE ROAD”?

ABSTRACT

The Chinese state, which implements oppressive rule against own people including Uighur Turks in East Turkestan, gathered information about the performances of millions of people living in cities in work and school for decades and recorded them in the so-called “dang'an” files. The China government has full knowledge of all persons, including their physical characteristics, books, political views, educational information, social and cultural interests and membership. And also the government has divided its people into social classes under the name of “social credit”, who applied for jobs, wanted to get education, and even took train tickets to travel and even those who wanted to start a business. The state has installed approximately 600 million cameras in the country to monitor a total of 1.4 billion people in China.

The state of China, which establishes education, economy and trade within the country on all aspects from affiliated the perspective of the citizen, he realizes at the same time as the name of “One Belt One Road Project” which inside about 70 countries and has a budget of at least 3 trillion dollars, that can fundamentally change the international economy and as the most important commercial move of the world that connects itself with infrastructure investments. In this study, it is explained how China is able to develop projects as a pioneer of international free trade as standing against free trade and economic activity in its own country. And also what the China promised to their own people and what he promised to the countries which wants to include in the project is explained comparatively. it is underlined that what may lead the freedom of trade and unilateral confinement of trade in the World.

Key Words: China, Dang'an, One Belt One Road

GİRİŞ

Çin, kesinlikle 21nci yüzyılın adından en çok bahsedilen ülkesi olacaktır. Çünkü bu yüzyıl dünya üzerinde birçok ülke için devasa ülke olan Çin'in neler yaptığı veya neler yapmak isteyeceğini düşünmeden artık hareket etmenin zorlaşacağı bir döneme denk gelmektedir. Çin ülkesini çoğu zaman tek başına dünyanın geri kalan ülkeleri ile birlikte değerlendirmek ve Çin ve diğerleri şeklinde karşılaştırma yapmak gerekmektedir. Dolayısıyla ortaya çıkan bu durum sebebiyle gün geçtikçe bu ülkenin rakipsizliğinin doğuracağı fayda ve sorunlar daha çok incelenmeyi ve daha çok değerlendirilmeyi hak etmektedir. Dünyayı her geçen gün kuşatan bu ülkenin birbirleri ile tezatlık oluşturan birçok verisi Çin'i anlamak için daha çok gayret sarf etmeyi gerektirecektir. Örneğin Çin; bir milyar 420 milyon insanı barındıran ve Dünya nüfusunun %18,41'ine sahipken küresel enerjinin %22'sini kullanan, toplam nüfusunun %60'ı şehirlerde yaşayan, nüfusunun ortalama yaşı 39 olan ve Ulusal bir ekonomide bir yıl içerisinde üretilen toplam nihai mal ve hizmetlerin parasal değerini o dönemin fiyatlarıyla ölçen gayri safi yurt içi hasıla rakamı itibarıyla dünya ikincisi olarak yaklaşık 12,5 trilyon dolarlık hacme sahip, dünyada içilen her üç sigaranın birinin tüketildiği, dünyanın en büyük on akıllı telefonu üreticisinin yedisine sahip, dünyada her yıl otomobillerin yaklaşık %27'sinin üretildiği, her yıl yaklaşık 1,6 milyon kişinin aşırı hava kirliliğinin neden olduğu kalp ve akciğer hastalıkları yüzünden yaşamını yitirdiği, her yıl yaklaşık 650 bin öğrencinin diğer ülkelere eğitim için gittiği ve eğitim sonrasında %79'nun geri döndüğü, en çok idam cezasının uygulandığı, yer altı sularının %80'nin kirliliği olduğu, basın özgürlüğünün olmadığı, yıllarca tek çocuk politikasının uygulandığı hasılı dünya içinde sanki ayrı bir küçük dünya ölçeğini ifade eden bir ülkedir.

Bu ülke sadece rakamlara yansıyan görüntüsü itibarıyla değil asıl rakamlara dökülemeyen etkisi ve zorlukları ile anlaşılmalı gerektirmektedir. Çünkü Çin devasa niteliği yanında demokrasi, insan Hakları, serbest ticaret ve ekonomi, adil yönetim, barış ve güvenlik açısından gerçekte nereye oturmaktadır? Dünyaya acaba neler vadetmektedir? Kendisinden önceki dönemlerde hegemonik güçler olan İngiltere,

ABD gibi devletlerin ortaya koyduğu güce dayalı, tek taraflı ve çıkarıcı yönelimli uluslararası ilişkileri ne yönde ve ne şekilde değiştirmek istemektedir? Çin bölgesinden ayrılarak dünyadaki yeni bölge ve ittifakları nasıl bir amaç için inşa etmek istemektedir? Kısaca Çin hem kendi halkı ve hem de geriye kalan dünya halkları için geleceği nasıl tasavvur etmekte ve nasıl bir düzenin inşası için çalışmaktadır? Bu sorular Çin gerçeğinin anlaşılması için kısa vadede cevaplanamasa da üzerinde düşünmeyi ve çeşitli değerlendirmeler yapmayı gerektirmektedir. İşte bu çalışmada özellikle Çin'in son yıllardaki ülke içi uygulamaları ile ülke dışındaki uygulamalarındaki benzerlik ve tezatlığı ortaya koymak için izlediği ekonomik politikaların karşılaştırılması amaçlanmıştır. Çin devletinin dünyaya yaymaya çalıştığı ekonomik kalkınma modelinin sürdürülebilirliği ve hukuk, demokrasi ve insan haklarına ne şekilde yansıyabileceğinin anlaşılması hedeflenmektedir.

1. ÇİN DEVLETİNİN KENDİ VATANDAŞLARINA UYGULADIĞI DANG'AN MODELİ

1921'de Şangay'da kurulan Çin Komünist partisinin uzun mücadeleler sonrası, 1949'da Komünist Çin'i inşa ettiğinden bu yana yaklaşık yetmiş yıl geride kaldı. Özellikle 1979 yılından itibaren Çin'de Deng Xiaoping tarafından başlatılan reform ve dışa açılma politikası uzun süre başarı ile yönetildi ve 2011 yılında Japonya ekonomik savaşta geride bırakılarak dünyanın ikinci en büyük ekonomisi sıfatı kazanıldı. Halen on bin dolar civarındaki kişi başı milli geliri ile Çin ekonomisi çok yüksek seviyelerde büyümeler gösterdi. Ancak 1990'dan bu yana ilk defa 2018'de yüzde 6,6 büyüdü. Bu rakam son otuz yılda kaydedilen en düşük büyüme oranı olarak gözükmektedir. Özellikle önümüzdeki yıllarda da Çin'deki büyüme rakamlarının gittikçe düşeceği tahmin edilmektedir. Çin'de tıpkı Japonya örneğinde olduğu gibi belirli bir süre sonra mucizelerinin sona ereceği ileri sürülebilir. Ancak ekonomik gelişmelerin kalıcı nitelik kazanabilmesi için bir ülkenin açık ve şeffaf biçimde yapısal birçok sorununu çözmüş olması, başta kendi halkı olmak üzere ekonomik ve sosyal kalkınma modelini adil ve uygulanabilir bir zemine oturtmuş olması gerekir. Oysa Çin'de bahsedilen bu beklentilerin tersine gelişmelere şahit olunmaktadır. Özellikle Çin'de başlatılan ve adına "dang'an" denilen sosyal modelin içeriği incelendiğinde devletin kendi vatandaşlarına nasıl bir ekonomik gelecek önerdiği de ortaya çıkmaktadır.

Çin'de yaklaşık olarak sekiz yıldır pilot bölge olarak belirlenen ve ülkenin elektronik ve konfeksiyon üretimi alanlarında önde gelen eyaletlerinden olan 80 milyon üzerinde insanın yaşadığı "Jiangsu" isimli eyaletinde test edilen ve 2020 yılı itibarıyla tüm ülkede yürürlüğe koymayı planladığı, vatandaşları belirli kriterlere göre sınıflandırarak, kamu ve özel sektörün sunacağı hizmetleri hak edip etmediğini belirleyen bir sosyal kredi sistemi olarak "dang'an" modelinden bahsedilmektedir. Çince kayıt veya arşiv anlamına gelen "dang'an" modelinde, Çin devleti onlarca yıl boyunca, şehirlerde yaşayan milyonlarca insanın iş ve okuldaki performansları, alışveriş alışkanlıkları, suç kayıtları hakkında bilgi toplayarak bunları "dang'an" adı verilen dosyalara kaydetmiştir (eurozine.com, 2018).

Çin'de 2014 yılında "Sosyal Kredi Sistemi" (Çince: Shehui xinyong tixi) adı ile bir nevi dijital ekonomi devrimi olarak başlatılan ve amacı Çin ekonomisinde faaliyet gösteren

tüm unsurların (kuruluşlar, kurumlar ve bireyler) davranış verilerini dijital bir bilgi havuzunda toplamak ve bunları denetlemek, değerlendirmek ve kontrol etmek olan “dang’an” modelinde; tüm şirket ve vatandaşlar ülke içinde serbest düşünce ve serbest ekonomik faaliyetlerinde bir girişimci değil kontrollü ve müdahale edilebilir bir ekonomik sistemde edilgen, pasif bir köleye dönüştürülmek istenmektedir. Çünkü toplanan veriler arasında: piyasa kurum, kuruluş, çalışan, işveren ve genel olarak tüketicilerin sicil kayıtları, kilit nitelikteki endüstri projelerindeki yatırım proje faaliyetleri, vergi ödeme kayıtları, devlet ve özel sektördeki işveren-işçi ilişkileri (örneğin işyeri güvenliği), çevre koruma uygulamaları (doğa tahribatı, geri dönüşüm uygulamaları vs.), internet kullanıcılarının faaliyetleri (faaliyet süresi, girilen siteler, alışveriş alışkanlıkları vd) yer almaktadır. Ayrıca Çin halkının bu dosyalarda yalnızca performansları değil aynı zamanda siyasi düşünce ve görüşleri de yer almaktadır. Buna göre “yabancı arkadaşlara” sahip olan veya “belli bir kesimin” kitaplarını okuyan kişiler hükümet tarafından belirlenmiştir. Ayrıca ülkede bir işveren birini işe almak veya birine yardım etmek istediğinde onun dosyasına Çin Ulusal Kredi Kurumu’nun resmî sitesinden doğrudan erişebiliyorken vatandaşlar genellikle devletin oluşturduğu kendi dosyalarına erişememektedirler (scmp.com, 2019). Tüm vatandaşlarını adeta fişleyerek ve onları rejim yanlısı veya rejim düşmanı şeklinde kategorize eden Çin devletinin başlattığı bu sistemde puanı düşük olan kurum ve bireylerin kayıtlarının kamuya açıklanması ve herkesin bu kişi veya kurumların kimler olduğunu öğrenebilmektedir. Çin Yüksek Halk Mahkemesi’ne göre kişilerin sosyal kredi notu, herhangi bir yasanın çiğnenmesinde veya kamu düzenini bozma, sigara yasağını ihlal etme, sahte bilet satma vb. durumlarında düşürülmektedir. Düşük kredi notu kişiye toplumda çeşitli hizmetlere erişmede bir kullanım hakkı sınırlamasına yol açmaktadır. Bunlar arasında çeşitli otellerde kalamama, şehirler arası toplu taşımadan yararlanamama, çocuklarını özel okullara gönderememe, yüksek oranda varlık sigortası hakkından men gibi uygulamaları kapsamaktadır (Mahir, 2018). Dolayısıyla Çin’de bir kişi bir işe başvurmak istediğinde işveren bu kişinin dosyasındaki “kredi” adı verilen puanını görebilmekte, bir kişi yolculuk için bilet almak istediğinde düşük olan kredi puanı buna engel olabilmektedir. Örnek olarak 2017 yılının mayıs ayı itibarıyla Çin’de 11,14 milyon kişinin uçak, 4,25 milyon kişinin ise hızlı-tren bileti talebine rağmen bu kişilerin düşük kredi puanları nedeniyle bunları alabilmesi yasaklanmıştır. Ayrıca üç milyon kişinin de kayıtlarına göre üst sınıf (business class) bilet alması mümkün değildir. Bu modelde uysal vatandaş olarak faturalarını zamanında ödemek, hayır kurumlarına bağışta bulunmak, geri dönüşüme destek vermek ve trafik kurallarına uymak gibi pozitif davranışlar, bireylerin puanlarını yükseltirken bu şekilde puanları yüksek olan vatandaşlar, toplu taşımaya daha az ücret ödeme veya hastanede daha az sıra bekleme gibi önceliklere sahip olabileceklerdir. Öte yandan Çin’de rejimin istediği gibi davranmayan bireylerin ise zaman içerisinde para cezası ödemesi, eğitim hakkından men edilmesi, internet erişiminin kesilmesi ile karşılaşması ve herhangi bir iş bulabilme fırsatlarının da olamayacağı öne sürülmektedir. Neticede bu modelle rejimin sahibi olan Komünist Parti’nin güvenilir bulmadığı kurum veya kişilerin önce ıslahı, gerekirse iflas etmesi ve sonuçta silinip gitmesini istediği kolayca anlaşılmaktadır (Chan, 2018).

Çin’de rejimin tek sahibi olan Komünist Partinin bahsedilen bu sistem sayesinde hükümete bağlı “tek tip” bir halk yetiştirmeye çalıştığı ileri sürülmektedir. Bu modelin ilerleyebilmesi için sürekli vatandaşlar hakkında data toplanması gerektiğinden Asya Haber Kanalı’na göre 600 milyon yüksek teknolojili güvenlik kamerası, Çin’in 1,4 milyar vatandaşını sürekli izlemek için insanların yaşadıkları mekanlara yerleştirilmiştir. Sosyal Puanlama Sistemi (Social Credit Score, SCS) adı verilen bu uygulamaya China Rapid Finance (Tencent’in ortağı) ve Sesame Credit gibi şirketlerin elinde bulunan “AliPay” ve “WeChat” gibi servislerden gelen önemli miktardaki kullanıcı verilerinin kullanılacağı ve Tencent’in SCS sisteminin, “QQ” isimli bir sohbet uygulamasıyla bu şekilde bilgi toplayacağı ileri sürülmektedir. Elde edilen puanların A, B, C ve D şeklinde dört farklı kademedede derecelendirileceği, örneğin A grubunu, 1050 puan ve üzerinde notu olan dürüst ve örnek vatandaşların oluşturacağı, son grup olan D kategorisinde ise notu 599 puandan düşük, diğer bir ifadeyle ahlaksız ve güvenilmez vatandaşların yer alacağı ifade edilmektedir. Örneğin üniversitede kopya çeken veya faturalarını zamanında ödemeyen kişiler güvenilir olmadıkları için ileride ucuz kredi alamayacakları gibi kendilerine eş bulmakta da zorluk yaşayacakları açıklanmaktadır. Bahsedilen sistemin gereği olarak halen internet üzerinde 3,2 milyar terabayt seviyesinde olan veri miktarının 2020’de 40 milyar terabayta ulaşması beklenmektedir (haberturk.com, 2017).

George Orwell’un Çin’de Komünist rejimin kurulduğu yıl olan 1949’da yazdığı “1984” romanında ütöpik olarak resmedilenleri günümüzde gerçekleştirilmek istercesine hem internet trafiği hem de kameralar aracılığıyla tüm hareketleri izlenen Çin halkının ayrıca ülkede saklanacak yeri bulunmamaktadır. Çin devleti işi daha da ilerleterek yeni üretilen kuş şeklindeki drone’lar ile vatandaşlarını gözetlemek için hazırladığı projenin Çin’in beş ayrı bölgesinde uygulandığı ileri sürülmektedir. Proje kapsamında kullanılan kuş şeklindeki drone’lar “Spy Birds” yani “Casus Kuşlar” olarak adlandırılmaktadır. Sabit kanatlı veya rotor kanatlı insansız hava araçlarının aksine casus kuşlar, aynı zamanda gerçek kuşların kanat çırpma hareketlerini taklit edebilmekte ve böylelikle gerçek olmadıklarının Çinliler tarafından anlaşılması güçleşmektedir (scmp.com). Çin’de vatandaşları gözetlemek için kullanılan bu programa “Güvercin” adı verilmekte ve program Kuzeybatı Çin’in Shaanxi eyaletinin başkenti Xian’daki Northwestern Polytechnical University’de uçak tasarımı uzmanı olarak görev yapan aynı zamanda dekan görevindeki Profesör Song Bifeng tarafından yönetilmektedir. Bifeng’in daha önceki çalışma projeleri arasında Chengdu J-20 adındaki beşinci nesil olarak adlandırılan tek kişilik çift motorlu çeşitli üstün özellikleri ile dünyada F-22 ve F-35’den sonra yetenekleri ile bilinen savaş uçağı da bulunmaktadır (mytechdecisions.com).

Çin’de hisse senetlerinin yaklaşık yüzde 60’ı devlete, yüzde 30’u bireylere, yüzde 10’u da yabancılar aittir. Bu ülke sosyalist olmasına rağmen zamanda içerisinde gelir adaletinde bozulmalar gözükmemektedir. Buna göre Çin’deki alt nüfusun yüzde 50’si ancak toplam gelirin yüzde 15’ini kazanabilirken bu oran Fransa’da yüzde 22, ABD’de ise yüzde 12’dir. Çin’de nüfusun en üst yüzde biri ise ulusal gelirin yaklaşık yüzde 15’ini alırken bu oran ABD’de yüzde 20, Fransa’da ise yüzde 10’dur (voxeu.org). Aynı

zamanda Çin’de ekonomik atılımın temel özelliği devlet mülkiyetli şirketleri birer modern girişime dönüştürme hedefi taşımasıdır. 2013 sonunda Çin’de toplam varlık değeri 17 trilyon dolar olan, 156.000 devlet mülkiyetli şirket bulunurken ve bunların 52 bini SASAC (2003 yılında kurulan Çin Devlet Varlıklarını Yönetim ve Denetleme Komisyonu) tarafından kontrol edilen 112 merkezi devlet şirketinin uzantısıdır. Geriye kalanlar ise yerel yönetimlerin kontrolündeki şirketler olup, hepsi toplamda 37 milyon kişiyi istihdam etmektedir. İstihdam miktarında merkezi devlet şirketlerinin payı yüzde 48,6’dır (Wang vd, 2015).

2. ÇİN’DE DEMOKRASİNİN DURUMU, HALKLARIN VE EKONOMİNİN ÖZGÜRLÜĞÜ

Bir ülkede halk kendi geleceğinin kararını özgürce veremiyor ve ekonomik faaliyetlerini serbestçe gerçekleştiremiyorsa o ülkede kapalı ve güdümlü bir düzen sergileniyor demektir. Bu şekildeki siyasal ve ekonomik yapıların sürdürülemeyeceği eski Sovyetler Birliği tecrübesinde sabittir. Bu konuda yani insanı ilgilendiren özgürlüğün gerçekleşmesi için siyasal hakların yanında ekonomik özgürlüğün göz ardı edilmeden ele alınmasına ilişkin 20’nci yüzyılın önemli politik iktisatçılarından sayılan Ludwig von Mises’in, ekonomik özgürlük ile siyasal özgürlüğün iç içe geçtiğini, biri olmadan ötekinin eksik kalacağına ilişkin vurguladığı; “özgürlüğü yaratan kanunlar, anayasalar değil; piyasa ekonomisidir. Bu sayılanlar sadece rekabetçi ekonomik sistemin insanlara sağladığı özgürlüğü polis gücüne karşı korurlar.” (Mises, 1956: 99) sözü hatırlanmalıdır. Halen dünyadaki tüm ülkeler incelendiğinde ekonomik bakımdan diğerlerine göre daha özgür olan ülkelerin kişi başına gelir düzeyleri daha yüksek, büyümesi daha hızlı, işsizlik oranı daha düşük, siyasi ve sivil özgürlükler daha fazla ve yolsuzluk düzeyi daha düşüktür (Acar, 2010: 23).

Demokrasi seviyesinin yüksekliğinin ülkelerin ekonomilerini ve finansal piyasalarını olumlu veya olumsuz yönde etkilediğini gösteren birçok çalışma bulunmaktadır. Demokrasi kalitesi büyüme, yatırım, tüketim ve istihdam sağlaması nedeniyle ekonomik gelişmeyi etkilemektedir. Demokrasi kalitesinin ölçülmesinde üç önemli endeks kullanılmaktadır. Birincisi, İngiltere’de yayınlanan “The Economist” dergisi tarafından hazırlanan “Demokrasi Endeksi”dir. İkincisi Avusturya’da Demokrasi Dereceleme Kurumu (Democracy Ranking Association)’nun hazırladığı “Demokrasi Dereceleme Endeksi”dir. Diğer endeks ise İsviçre’de Zürih Üniversitesi tarafından hazırlanan “Demokrasi Barometresi”dir. İngiliz The Economist’in hazırladığı 2018 Demokrasi Endeksi Raporu’na göre 167 ülkenin değerlendirildiği raporda Türkiye geçen yıla oranla on basamak daha gerileyerek 110. sırada yer alırken, Çin 130ncu sırada almaktadır. Son sırada ise Kuzey Kore yer almaktadır. Çin’deki özerk bölge olan Hong Kong 71nci sıradadır. Avusturyalı kurumun yaptığı “Demokrasi Dereceleme Endeksi”nde ilk sırada Norveç’in yer aldığı sıralamada Çin 107nci sırada, Türkiye 75nci sıradadır. Hong Kong ise 29ncu sıradadır (democracyranking.org., 2016). Diğer endeksler arasında “Polity Demokrasi Endeksi”, “Freedom House Demokrasi Endeksi” de kullanılmaktadır. Genelde endekslerde ülkeler “Tam Demokrasiler”, “Kusurlu Demokrasiler”, “Karma Rejimler” ve “Otoriter Rejimler” olarak dört grupta incelenmektedir. Tam Demokrasiler kategorisine giren ülkelerde kuvvetler ayrılığı ilkesi geçerli ve etkin, basın ve yargı bağımsız, temel hak ve özgürlükler ise garanti

altındadır. Bu ülkelerde demokrasinin gelişmesine olanak veren devamlı bir siyasal kültür vardır. Bahsedilen ana ölçüte göre Çin ülkesinde tam demokrasinin olmadığı açık bir şekilde kabul edilmektedir. Çin’de uygulanan rejimin üstelik kusurlu denilebilecek türden eksik bir demokrasi dahi olduğu ileri sürülemez. Çünkü kusurlu demokrasiler kategorisinde bulunan ülkelerde tam demokrasi kategorisinde bulunan ülkelerin aksine demokrasinin gelişmesine imkân veren bir siyasal kültürün varlığından bahsedilemese de düşük düzeyli bir siyasal katılımın varlığından söz edilebilir. Ancak kusurlu demokrasiler kategorisinde bulunan ülkelerde demokrasinin temel unsurlarından olan belli zamanlarda tekrarlanan, muhalefetin iktidar olma şansını olduğu özgür ve adil seçimler yapılmaktadır. Oysa Çin’de böyle bir durum da söz konusu değildir. Özellikle otoriter rejimler içerisinde yer alan Çin gibi ülkelerde siyasal çoğulculuğun ciddi şekilde sınırlandırıldığı hatta kimi zaman da olmadığı ileri sürülebilir. Eğer bazı ülkelerde seçimler yapılıyorsa da bu seçimlerin adil ve özgür olunduğunun iddia edilmesi son derece imkansızdır. Demokrasinin gelişimini destekleyen bir siyasal kültürden bahsedilemeyeceği gibi temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanması ya da ortadan kaldırılması durumlarında da toplumda bir umursamazlığın var olduğu söylenebilir. Bu ülkelerde muhalefet edebilme olanağı ya yoktur ya da oldukça sınırlıdır. Basın genelde devlete aittir ve iktidardaki gruplar tarafından kontrol edilmektedir. Sivil toplum olmadığı gibi yargı da kesinlikle parti veya rejim ideolojisinden bağımsız değildir.

Demokrasilerin seviyesi gibi 1990’lı yıllardan itibaren farklı endeksler yardımıyla, ekonomik özgürlüklerin seviyesi de Heritage Vakfı (Heritage Foundation) ve Fraser Enstitüsü gibi dünyadaki bazı kurumlar tarafından ölçülmesi sonucunda, bir ülkedeki ekonomik özgürlüklerdeki gelişmelerin o ülkenin ekonomideki performansı nasıl etkilediğine ilişkin çeşitli tahminler yapılabilmektedir. Berggren (2003)’e göre bir ülkede ekonomik özgürlük; ülke ekonomisindeki devlet payının küçük olması, özel mülkiyetin korunması, piyasada serbest rekabetin olması ve az sayıda regülasyonun olmasını ifade etmektedir (Yalçın, 2006: 24). Gwartney ve Lawson (2003) ekonomik özgürlüklerin temel bileşenlerini; “bireysel seçim, rekabet etme özgürlüğü ile kişilik ve mülkiyet haklarının korunması” olarak ifade etmiştir (Justesen, 2008: 643). Bir başka tanıma göre ise ekonomik özgürlük, insanların serbestçe ekonomik faaliyetlerde bulunabilmesi, kendi kaynaklarına serbestçe yön verebilmesi imkanıdır (Acar, 2010: 2). Yani ekonomik özgürlük, toplumda yaşayan bireylerin ekonomik aktivitelerini devletin ve diğer bireylerin müdahale ve baskılarına maruz kalmadan gerçekleştirmesi ve bunun yanında bireylere mülkiyet haklarının tanındığı hak ve özgürlüklerdir.

Ekonomik özgürlüklerin ölçümünde kullanılan ilk endeks, Amerika Birleşik Devletleri’nde faaliyet gösteren Heritage Vakfı (Heritage Foundation) ve Wall Street Journal tarafından ortaklaşa hazırlanan Ekonomik Özgürlükler Endeksi (IEF), diğeri ise Kanada’da faaliyet gösteren Fraser Enstitüsü tarafından hazırlanan Dünya Ekonomik Özgürlüğü Endeksi (EFW)’dir. Heritage Vakfı tarafından yayınlanan ekonomik özgürlükler, 10 alt kategoriden oluşmaktadır. Bu endekste ekonomik özgürlüklerden bazıları ekonominin yatırım ve ticaret saydamlığını ölçerken; bazıları bireysel

düzeyde ekonomik özgürlük ve işgücü ve finansal kaynakların kullanımında bireysel özgürlüklerin ölçümü ile ilgilenmektedir. Ekonomik özgürlükler; iş ve yatırım yapma, ticari, mali, parasal, yatırım, finansal özgürlük, kamu harcamaları, mülkiyet hakları, yolsuzlukta muaflik ve işgücü özgürlüğünden oluşmaktadır (Beheshtitabar ve Irgaliyev, 2008: 6). Heritage Foundation'un 180 ülke arasında yaptığı ekonomik özgürlük sıralamasına göre Türkiye 68nci sırada yer alırken, Çin 100ncü sırada yer almaktadır. Fraser Enstitüsü'nün hazırladığı Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi, ekonomik özgürlük endeksini, beş kategoride üretmektedir. Bu kategoriler: 1) Kamu ekonomisinin büyüklüğü, 2) Hukuk sistemi ve mülkiyet haklarının güvenliği, 3) güçlü ve sağlam para, 4) Dış ticaret serbestliği, 5) İş ve krediler yönelik düzenlemeler (Regülasyonlar) şeklindedir. Bu endeksin 2018 Yılı Raporuna göre, Türkiye, ekonomik özgürlük sıralamasında 162 ülke içinde 86'ncı sırada yer almaktadır. 2015 yılında 81. sırada yer alan Türkiye, 2016 yılında özgürlük endeksinde beş basamak gerilemiştir. Son sırada Venezüella'nın yer aldığı listede Çin, 107nci sırada yer almaktadır (fraserinstitute.org). Ancak her iki indekste de 7,4 milyon nüfusu ve kişi başına 61 bin dolar geliri olan ve işsizliğin %3,1 olarak Hong Kong dünyadaki ekonomik açıdan en özgür ülke olarak ilk sırada sıralanmaktadır (heritage.org).

Yukarıdaki sıralamalara göre demokrasiden ve ekonomik özgürlükten bahsedilemeyen Çin'de özellikle Ekim 2017'de "Tüm Dinlerin ve İnançların Çinileştirilmesi" siyasetinin ilan edilmesi ile resmi rakamlara göre 12 milyon olduğu söylenen ancak 23 milyon Müslümanın yaşadığı başta Doğu Türkistanlılar ve bölgedeki diğer Müslüman toplulukların etnik, dini ve kültürel kimliklerinin tasfiye edilmesi hedefi doğrultusunda bir milyondan fazla Türkün toplama kamplarında ve hapishanelerde işkence ve siyasi beyin yıkamaya maruz bırakıldıklarına ilişkin haberlerin yayılması üzerine Birleşmiş Milletler, Türklerin 'terörizmle mücadele' gerekçesiyle zorla kamplarda tutulduğu yönündeki haberlerin 'son derece endişe verici' olduğunu belirterek bu kişilerin serbest bırakılmasını istemişti. Türk Dışişleri Bakanlığı ise yaptığı açıklamada; "Çin makamlarının Uygur Türklerine yönelik sistematik asimilasyon politikası, insanlık adına büyük bir utanç kaynağıdır. Çin makamlarını toplama kamplarını kapatmaya davet ediyoruz." demişti. Çin'de tartışmaların merkezinde yer alan ve 1955'ten bu yana kendileri için "Doğu Türkistan" olarak adlandırdıkları vatanlarında yaşayan Uygur Türkleri Çin devletince "Sincan Uygur Özerk Bölgesi" diye tanıdığı özerk bölgede yaşıyorlar.

Çin yönetimi tarafından "radikal İslam"la mücadele etmek ve Doğu Türkistanlılara Komünist Parti'ye "sadakati aşılacak" için, mesleki eğitim merkezleri adı altında oluşturulan toplama kamplarında kontrol eden Çin, Doğu Türkistan'da 2017 yılında 1 milyon 120 bin kamu memurunun, çoğunluğu Müslüman Uygurlardan oluşan bölgedeki 1 milyon 690 bin evde zorla misafir edildiği öğrenilmiştir. Hiçbir ülkede örneği görülmecek cinsteki bu garip uygulamaya göre; Çinli memurların her ay beş gün boyunca istedikleri Uygur aileye misafir olma ve bir nevi zorla girdiği Uygur ailesini gözlemleyerek, onların Çin kültürüne sempati duyup duymadığını, Çin kültürünü benimseyip benimsemediğini ve bu aileyle ilgili tavsiyelerini devlete rapor etme yetkisinin kanunla tanınması üzerine bu duruma karşı çıkanların ağır cezalara

ve işkenceye tabi tutulduğu ve toplama kamplarına gönderildiği insan hakları raporlarına yansımıştır. Diğer yandan benzeri şekilde küçük yaşta Müslüman kız çocuklarının Çinli erkeklerle evlenmeye zorlanması 11 Aralık 1948 tarihinde imzaya açılan “Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi”ni 20 Temmuz 1949’da imzalayan ve 18 Nisan 1983’de onaylayan Çin devletinin adı geçen Sözleşmedeki “bir dini veya etnik gurubun çocuklarının başka yerlere aktarılması” anlamına gelmekte ve birçok insan hakları hukukçusuna göre Çinli memurların Uygur ailelerin evine yerleşmeleri de Uygur halkının neslini bozmayı amaçlayan ayrı bir soykırım suçuna sebebiyet vermektedir. Karşılaştırılan eski ve yeni uydu görüntülerinde, Doğu Türkistan çölleri dahil olmak üzere birçok noktada inşa edilen ve içinde yüz binlerce Uygur Türkü'nün tutulduğu toplama kamplarının son bir yılda tam üç katı büyüdüğü tespit edilmiştir (tr.euronews.com).

Çin’de en çok doğalgaz ve petrolün bulunduğu Çin devletinin birçok insan hakları ihlali yaşattığı Doğu Türkistan bölgesi İpek Yolu’nun en önemli geçiş noktası niteliğindedir. Çin’in 2012’de devlet başkanı olan Şi Cinping ilk olarak, 2013 yılı Eylül ayında Kazakistan’ın Nazarbayev Üniversitesi’nde yaptığı konuşmada, kadim ipek yolu ülkeleri arasında “İpek Yolu Ekonomik Kuşağı” oluşturulmasından bahsetmiş, daha sonra, Kasım ayında Endonezya parlamentosunda yaptığı konuşmada Güney Asya ülkeleri ile 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu’nu yeniden oluşturmanın gerektiğini belirtmiştir. Bir Kuşak, Bir Yol (One Belt One Road-OBOR) adı verilen bu projeyi Çin, 2013 yılında gündeme getirse de daha önce hazırlıklara başlamıştır. ASEAN (1967), Şangay İş birliği Örgütü (2001), BRICS (2006) örgütlerinin kuruluşu hazırlıklardan bazılarıdır. OBOR’un içeriğinde; üye devletler arasında demir kara ve dijital bağlantılar, köprüler, petrol ve doğal gaz boru hatları, lojistik üsler, enerji santralleri, hava alanları ve limanlar gibi büyük tesisler yer almaktadır. Kendi ülkesinde ekonomik özgürlükleri ve demokrasiyi askıya alarak halkının kaynaklarını ve refahını rejime bağlılıkla ölçen Çin, diğer yandan dünya halklarına nasıl bir ekonomik kalkınma modeli önerdiğinin ve neleri amaçladığının yakından incelenmesi gerekmektedir.

3. ÇİN DEVLETİNİN “BİR KUŞAK BİR YOL” PROJESİ VE GELECEĞİ

Bir Çin atasözünde ifade edildiği gibi “Zengin olmak istiyorsan önce bir yol inşa et” (Başer ve Ünal, 2018). Bu sözü hayat geçirmek isteyen Çin’in ülkesindeki doğu Türkistan’ın kalbi olan Sincar şehriden başlayacak “Modern İpek Yolu”nun kara bağlantısının Moğolistan ve Kazakistan’dan geçirerek Rusya ve İran kollarından ayrılıp Avrupa’ya ulaşması öngörülmektedir. Projenin deniz bağlantıları Güney Çin Denizi’nden Endonezya’ya ve Hint Okyanusu’na, oradan Kenya’ya; Kızıldeniz’i geçerek Akdeniz’e ve dolayısıyla Avrupa’ya ulaşması planlanmaktadır. Çin’den, Kazakistan ve Moğolistan’dan başlayarak Rusya ve İran üzerinden Avrupa’ya ulaşacak şekilde demiryolu bağlantıları sayesinde bölge ülkeleri ile ticareti artırıcı ve kolaylaştırıcı önlemlerin hayata geçirilmesi hedefiyle Çin’in az gelişmiş iç bölgelerinin kalkınmasına katkı sağlayacağı ileri sürülmektedir. Çin’in öncülük edeceği altyapı ve ulaştırma yatırımlarına gümrük kolaylığı ve vergi indirimi politikalarının eşlik edeceği, bu şekilde Çin’den Avrupa’ya uzanan hatta ticaretin canlandırılacağına dayalı “Modern İpek Yolu” konsepti olarak bilinen bu devasa proje, İkinci dünya savaşından

sonra Avrupa’da uygulanan Marshall Planından sonra en büyük ikinci ekonomik altyapı projesi olarak adlandırılmaktadır. Sadece ticaret için bir rota olmakla kalmayan, pek çok ülke ile kargo, altyapı, enerji, iletişim, gümrük, yazılım, ekonomi ve ticaret, endüstriyel üretim, e-ticaret, denizcilik anlamında da gelişme ve büyüme vaad eden projede, Çin devleti para birimi olan Yuan’ın işlem hacmini genişletmek ve daha geniş bir coğrafyaya yayılmasını sağlamak hedeflemektedir.

Çin bu projede tarihi İpek Yoluna atıflar yaparak, dünya toplumları hafızasındaki olumlu imaja yatırım yapmaktadır. Hedeflenen iletişim ve ulaşım projeleri "ipek yolu" adlarıyla anılmaktadır: "demir ipek yolu", "kara ipek yolu", "deniz ipek yolu", "hava ipek yolu" ve "dijital ipek yolu" gibi. Çin böylece dünya toplumlarının projeyi kolay anlamaları ve güven oluşmasını sağlamaya çalışmaktadır. Girişimin deniz ayağını oluşturan 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu’nda ise Çin’in, Pakistan ve Bangladeş üzerinden oluşturacağı demir yolları ve boru hatları ile Umman Denizi’ne ve Bengal Körfezi’ne açılan limanlara bağlantı kurması öngörülmektedir. Bu şekilde Çin, Malaka Boğazı’na alternatif yaratarak arz ve tedarik güvenliğini kendi lehine artırması beklenmektedir. Zamanla 69 ülkeyi kapsayacak olan “Bir Kuşak, Bir Yol” projesinde ulaşım ağları, enerji ağları ve telekomünikasyon yoluyla uluslararası entegrasyon hedeflenmektedir. Dünya GSMH’nın %42’si, dünya nüfusunun %64’i, karaların %40’ı, bilinen enerjinin %75’ini kapsayan bu projenin Çin tarafından 30-35 yılda tamamlanarak kendi devletin kuruluşunun 100. Yılı olan 2049 tarihine yetiştirilmek istenmektedir.

Dünyanın birçok bölgesini içine alan yatırımlar ve projenin finansmanı için Türkiye’nin de içinde yer aldığı kurucu üye devletlerle kurulan “Asya Altyapı ve Yatırım Bankası (AIIB)” ilgilenmektedir. Çin’in öncü olduğu bu proje birçok açıdan Türkiye’yi de ilgilendirmektedir. Türkiye’de inşa edilen ilk yatırım Ankara-İstanbul hızlı tren hattıdır. Bu proje Çin devletinin Türkiye’ye sunduğu kredi ile Çinli firmalar ve Türk firmaların ortak yapımıyla tamamlanmıştır. Ankara-İstanbul yüksek hızlı tren projesi TCDD’nin açıklamasına göre %25 Çinli şirketlerin, %75 Türk şirketlerin payıyla tamamlanmıştır. Aynı zamanda “Modern İpek Yolu” projesi kapsamında Bakü – Tiflis – Kars demir yolu projesi de Türkiye’yi ilgilendiren başka bir projedir. Bu demiryolunun Türkiye’de yer alan kısmı 2017 yılında tamamlanmıştır. Bu yatırımlar sayesinde Türkiye bazı finans kaynaklarına ulaşırken, Çin devletinin desteklediği Çinli şirketler ise Türkiye pazarını daha çok kullanacaklardır. Bunun sonucu olarak 2016 yılının sonunda Çinli akıllı telefon şirketi olan ZTE, Türk şirketi olan Netaş’ın %48’ini satın almıştır.

Çin’in yukarıda açıklanan devasa projesinin tam olarak gerçekleştiğinde gerçek kazananın kim olacağı sürekli tartışılmaktadır. Tüm dünyanın bu işten tümünden kazançlı çıkacağına öne sürülmesi, Uluslararası politik ekonominin bilinen kuralları ile uyumlu değildir. Ülkesinde kişi başı milli gelirin 10 bin dolar civarında olan ve 2008’de 1,2 trilyon düzeyinde olan kamu borç miktarının, 2018 sonunda 7,2 trilyon çıkacağı tahmin edilen Çin’de bu düşük seviyedeki kişisel gelirin gerektirdiği refah seviyesini bile halkına sunamadan ve onları bu şekilde faydalandırmadan gittikçe artan borcunun tek taraflı kamu ekonomisinin zorlaması ve dayatması ile biriktirdiği

ABD tahvillerini diğer ülkelerin alt yapı yatırımlarına harcaması ve bunu borca bağlı yatırım şeklinde sunmasının anlamı kısa vadede sorun çıkarmaya adaydır. Örneğin 2005-2017 arasında Hindistan'a yaklaşık 31 km uzakta bulunan stratejik Sri Lanka'ya 15 milyar dolar borç veren Çin'in alacağını tahsil edememesi üzerine bu ülkenin Hambantota Limanı'nı devlet kontrolündeki China Merchants Port Holding'e 99 yıllığına devralması gösterilebilir. Benzeri şekilde Pakistan'daki Gvadar Limanı örneğinde de olduğu üzere kullandığı limanları kendi askeri personeli ile güvenliği sağlamak istemesi de kayda değer gözükmektedir.

SONUÇ

Çin önümüzdeki dönemlerde dünyayı doğrudan şekillendirecek yegâne ülkedir. Yaptıkları ve yapamadıkları dünyayı sürekli etkileyecektir. Bu ülkenin uluslararası politik ekonomideki ağırlığı gün geçtikçe artmaktadır. Özellikle ülke içerisindeki uygulamaları ile uluslararası uygulamaları mutlaka paralellikle içerecektir. Bu çalışmada Çin'in kendi ülkesinde oluşturduğu ekonomik düzenin uluslararası ekonomik düzene etkili olup olmayacağı sorunu üzerinden çeşitli değerlendirilmeler yapılmış ve bazı sonuçlara ulaşılmıştır. Buna göre Çin'in demokrasi ve insan Hakları bağlamında yeni dünya düzeninde karşılığı olmayan bir ekonomik düzen tasavvur etmektedir. Ticari ve ekonomik ilişkilerinde hiçbir zaman demokrasi vurgusu yoktur. Sürekli genişleme ve büyüme odaklıdır. Kaynaklara erişme ve kaynaklara ortak olma ihtiyacıdır.

Çin'i önceki hegemonik devlet düzenlerinden ayıran husus komünist ideolojiyi serbest ekonomik anlayışın içerisinde karşısındaki devletlere kabul ettirebilmesidir. Hür ve demokratik devletlerin İkinci Dünya savaşı sonrası ortak bir ekonomik düzen kuramaması, kapitalizmin sömürüye yönelik tedbir alamaması, enerjinin üretilmesi ve erişimine yönelik uluslararası bir otoritenin söz sahibi olamaması gibi sebepler yan yana geldiğinde Çin'in 21nci yüzyılda hem kendi halkına ve hem de dünya halklarına adil bir paylaşım ile ekonomik yeni bir model önereceğini düşünmek yanıltıcı olacaktır. Çin, dünyanın en büyük ekonomisi olduğunda ve birçok kaynağa yaklaşarak onları kontrol etmeye başladığında Dünya'nın geri kalan halklarını nelerin beklediğini birlikte göreceğiz.

KAYNAKÇA

- Acar, Mustafa (2010), "Serbest Ticaret, Ekonomik Özgürlükler ve Refah", Bilig Dergisi, Sayı. 53, ss.1-28.
- Beheshtitabar, Elham., IRGALIYEV, Asset. (2008). "The Impact of Economic Freedom on FDI Inflows to Developing Countries: The Case of the Middle East." Jönköpinginternational Business School Jönköping University
- Chan, Tara Francis, "China's social credit system has blocked people from taking 11 million flights and 4 million train trips", <https://www.businessinsider.com/china-social-credit-system-blocked-people-taking-flights-train-trips-2018-5>, (21.12.2018).

- Gwartney, James D., Robert A. Lawson and Randall G. Holcombe (1999), "Economic Freedom and The Environment for Economic Growth", *Journal of Institutional and Theoretical Economics* (JITE), 155(4), 643-663.
<http://democracyranking.org/wordpress/rank/democracy-ranking-2016/> (22.04.2019).
<https://mytechdecisions.com/physical-security/chinese-step-up-surveillance-with-bird-drones/> (23.05.2019).
<https://tr.euronews.com/2018/12/18/cin-uygur-turklerini-toplama-kamplarindan-sonra-kole-gibi-fabrikalarda-calistiriyor> (17.05.2019).
<https://vox.eu.org/article/capital-accumulation-private-property-and-inequality-china-1978-2015> (21.03.2019).
<https://www.eurozine.com/social-control-4-0-chinas-social-credit-systems/#footnote-20> (20.03.2019).
<https://www.fraserinstitute.org/economicfreedom/map?geozone=world&page=map&year=2016&countries=CHN#ranking> (13.04.2019).
<https://www.haberturk.com/ekonomi/is-yasam/haber/1512582-cin-vatandaslarina-sosyal-skor-uygulayacak>, (25.04.2019).
<https://www.heritage.org/index/> (20.05.2019).
<https://www.scmp.com/news/china/policies-politics/article/1882533/big-brother-watching-how-china-compiling-computer>, *South China Morning Post*, 24.11.2015, (20.12.2018).
<https://www.scmp.com/news/china/society/article/2152027/china-takes-surveillance-new-heights-flock-robotic-doves-do-they>, (14.05.2019).
Justesen, Mogens K. (2008), "The Effect of Economic Freedom on Growth Revisited: New Evidence on Causality From A Panel of Countries 1970-1999", *European Journal of Political Economy*, 24, 642-660.
Mahir, Cengiz (2018), "Çin'de dijital ekonomi ve sosyal kredi sistemi", <https://www.evrensel.net/haber/363506/cinde-dijital-ekonomi-ve-sosyal-kredi-sistemi>, (14.10.2018).
Mehmet Enes Beşer ve Rukiye Ünal "Çin'in Dünyaya Açılma Girişimi: Bir Kuşak Bir Yol", Ortadoğu'dan Bakış, <http://ortadogudan.com/pdf/postconvertpdf/106/>, (10.04.2019).
Moses, Ludwig Von, (1956), *Anti-Capitalistic Mentality*, Nosrand Company, London.
Wang, M., Qi, Z., and Zhang, J. (2015), "China Becomes a Capital Exporter", in *China's Domestic Transformation in a Global Context*, Eds. L. Song, R. Garnaut, C. Fang and L. Johnston et al. Australia: ANU Press: 315-338.
Yalçın, Sinem (2006), *Ekonomik Özgürlükler ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Açısından Bir İnceleme*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, Ankara.